

BETÁK NORBERT – SÁNDOR ZSUZSANNA

IDEGEN NYELVI KOMPETENCIÁK FEJLESZTÉSE MODERN MÓDSZEREK SEGÍTSÉGÉVEL

A Katedra folyóirat egy régebbi számában már foglalkoztunk az interkulturális kommunikációs kompetencia témakörével – röviden vázolván azon készségek aspektusait, melyek az alap- és középiskolai idegen nyelvi órákon fejlesztésre szorulnak. Globalizálódó világunk utóbbi évtizedeinek történései, de főként a legutóbbi években tapasztalt intenzív migrációs folyamatok, valamint az egyre növekvő idegengyűlölet és a különböző kultúrák iránti intolerancia megnyilvánulásai alátámasztják azokat az oktatási elméleteket, melyek szerint kulcsfontosságú, hogy a nyelvtanulók ne csak az adott idegen nyelvet sajátítsák el, de megismerjék azokat a kulturális aspektusokat is, melyek a céltársadalmak mindennapjait jellemzik. Ellenkező esetben ugyanis a célkultúrákban tapasztalt kulturális sajátosságok sokszerű hatással lehetnek a nyelvhasználóra, melyek gyakran az adott kultúrák iránti ellenszenvhez vagy más konfliktusokhoz vezethetnek. A cél tehát a nyelvtanulók interkulturális kommunikációs készségének (IKK) fejlesztése, mely magában foglalja az adott idegen nyelv kulturális vonatkozásainak elsajátítását is.

Az Európai Tanács által kidolgozott Közös Európai Referenciakeret: a nyelvtanulás, nyelvtanítás és értékelés (2002 & 2020) (röviden KER, angolul: Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment, azaz CEFR) az IKK öt összetevőjének fejlesztésére hívja fel a figyelmet. A dokumentum szerint fontos, hogy az idegen nyelvi tanórák keretein belül a nyelvi (lexikális, grammatikai, szemantikai, fonológiai, helyesírási, helyes kiejtési) kompetenciák kialakítása mellett kellő figyelmet szenteljünk a szociolingvisztikai, pragmatikai, szociokulturális, valamint paralingvisztikai kompetenciák fejlesztésének is. Továbbá rendkívül szükséges az is, hogy a nyelvhasználóban olyan kulturális érzékenységet, ún. interkulturális készséget alakítsunk ki, melynek köszönhetően felismeri a saját és a célkultúra, illetőleg más kultúrák közti hasonlóságokat és különbözőségeket, tudatosítja a bennük rejlő értékeket, s ezáltal erősíti identitástudatát, valamint elfogadó készségét. Szlovákiában, az Emberi Jogok Szlovák Nemzeti Központjának 2017-ben, 1322, 11–19 éves fiatal bevonásával

végzett felmérése alapján ugyanis a megkérdezettek 80%-a tapasztalta környezetében a különböző faji, etnikai vagy vallási csoportok iránti ellenszenv valamilyen formájú megnyilvánulását. A kutatás rámutatott arra is, hogy a legtöbb negatív előítélet a roma (79%), illetőleg a muzulmán kisebbség képviselőit (66%) érinti. Az interkulturális kompetencia fejlesztésének következményeképpen azonban a nyelvtanuló képessé válik arra, hogy kapcsolatot teremtsen és tartson fenn más kultúrák képviselőivel, megfelelően járjon el az interkulturális félreértések és konfliktushelyzetek kezelésekor, és kerülje a sztereotípiák kialakítását.

Kétségteljesen az interkulturális kommunikációs készség fejlesztése, illetőleg a különböző kultúrákhoz való pozitív viszonyulás kialakítása és elmélyítése elengedhetetlen a szolgáltatóipar azon területein, ahol napi rendszerességgel kerül sor az eltérő kulturális háttérrel rendelkező egyének interakciójára, mint pl. az idegenforgalom és a vendéglátás esetében, hiszen az idegenforgalmi termék, valamint a vállalkozás sikere nagymértékben függ a célkultúra ismeretétől, a kultúra-specifikus igények felisme-

résétől és kielégítésétől (Ilie, 2019; Reisinger, 2009). A nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Karának Idegenforgalmi Tanszéke által 2020-ban végzett felmérés alapján azonban az idegenforgalom szakos hallgatóknak majdnem a fele tartotta kevésbé vonzóknak a más vallási és etnikai csoportokhoz tartozó ügyfelekkel (pl. romák, muzulmánok, buddhisták stb.) való foglalkozást, és többségük egyet ért azzal az állítással, hogy a multikulturális társadalom jelenlegi problémáit az egyes etnikai csoportok vallási radikalizmusa és szociális helyzetük okozza. A kutatás eredményei és a fellejtett tények is hozzájárultak ahhoz, hogy a szóban forgó intézmény a korábbiakhoz képest még nagyobb hangsúlyt fektessen az idegenforgalom szakos hallgatók interkulturális kommunikációs készségeinek fejlesztésére. Ezt a célt hivatott szolgálni a KEGA-020UKF-4/2020 számú és *Az idegenforgalmi szakemberek angol nyelvi interkulturális kommunikációs kompetenciáinak fejlesztését segítő, gyakorlat-orientált egyetemi tankönyv és multimediális oktatás segédlet kiadása* elnevezésű projektje is, melynek kutatócsoportját az KFE KETK Idegenforgalmi, valamint a Pedagógiai Kar Nyelvpedagógiai és Interkulturális Tanulmányok Tanszékének oktatói alkotják. Amint arra a cím is utal, a kutatócsoport tagjai egy nyomtatott és egyben digitális tankönyv elkészítésén tevékenykednek, mely hatékonyan segíti majd nemcsak az adott tanszék, de az ország más egyetemén, illetőleg szakközépiskolában tanuló idegenforgalom szakos diákok interkulturális kommunikációs készségeinek fejlesztését. Az említett oktatási segédlet szerzői, az Idegenforgalmi Tanszék partnerintézményeiben (szállodákban, utazási irodákban stb.) végzett kutatás eredményeit is figyelembe véve az elméleti háttér mellett esettanulmányok és különféle helyzetgyakorlatok segítségével törekednek a gyakorlatban is hasznosítható tananyag kialakítására. Továbbá a projekt szerves részét képezi az interkulturális kommunikációs készség fejlesztését segítő oktatási módszerek kutatása is. Rendkívül fontos ugyanis, hogy például még a szociokulturális készségek terén is – a magyarázás módszerét a minimumra csökkentve, és inkább a saját kutatás, eszmecsere vagy egyéb interaktív és gyakorlati jellegű feladatokat alkalmazva – a nyelv-

tanuló aktívan vegyen részt ismereteinek megszerzésében (Hatoss, 2004). A kutatócsoport tagjai ezért két olyan innovatív és interaktív módszer hatékonyságát is vizsgálják, melyek számos szakirodalmi forrás és kutatási eredmény alapján egyidejűleg több készség fejlesztését is szolgálják.

A tanulmány következő része ezek egyikét, a *Peer Instruction* módszer lényegét mutatja be röviden, mégpedig főképp az interkulturális nyelvi kompetenciák kontextusának tekintetében.

Ahhoz, hogy megértsük és teljes mértékben magunkévá tegyük egy pedagógiai módszer gyakorlati alkalmazását, nem csupán a vonatkozó oktatási folyamat egyes lépéseinek meghatározása és ismerete szükséges, hanem a módszertani alapelvek és sajátosságok identifikálása, valamint a pedagógiai szemléletmódnak az adott módszertanhoz való igazodása is fontos. Az Eric Mazur által létrehozott *Peer Instruction* módszer aktivizáló módszer, folyamatos gondolkodásra, ténykedésre, argumentálásra, nézőpontok és vélemények megfogalmazására, valamint azok közvetítésére épít, tehát a (főleg magasabb szintű) mentális folyamatok gyakorlásán keresztül vezet rá a diákokat, hallgatókat a felmerülő kérdések megválaszolására. A kérdésfelvetés után megjelenő visszajelzések és reakciók alapján a pedagógus segítségével elindulhat a hasznos vita, az aktív kommunikáció, és több kutatás is a módszer ezen hozadékát véli a leghatékonyabbnak. A megfelelő kérdésalkotás alapfeltétele a tárgyilagos, célravezető diskurzus kialakításának, ezért gondos odafigyelést kíván a módszer során használt kérdések megfogalmazása. Az alábbiakban két, az interkulturális kompetenciák fejlesztésének témájához kapcsolódó kérdést prezentálunk. Az egyik (Q1) a konceptuális kérdések kategóriájába sorolható, s így megfelelő lehet a PI módszer használata során, míg a másik (Q2) egy olyan kérdés, melynek megválaszolása nem igényel elmélyült gondolkodást.

Q1. What is it?

„Based on my experience some people in Slovakia tend to be rather conservative.”

- stereotype
- cultural expectation
- cultural barrier
- cultural generalisation

Q2. What is the name of the long black dress worn by Muslim women?

- hijab
- abaya
- burka

De miért is gondoljuk, hogy a PI módszer hatékonyan vonható be az interkulturális nyelvi kompetenciák fejlesztésének folyamatába? Ennek megválaszolását egy rövid eszmefuttatás során szeretnénk felvázolni.

Általánosságban elmondható, hogy az osztályteremben jelenlévő diákok sokfélesége legfőképp a tanulók adottságaiból és kulturális különbözőségeiből ered, hiszen eltéréseket tapasztalhatunk akár a származás, a nyelvhasználati sajátosságok, a tanulási stílusok vagy egyéb más területek tekintetében is. A diverzitás viszont nem kell, hogy rosszat tegyen a nevelés és tanulás folyamatának, hanem épp ellenkezőleg, olyan, egymástól eltérő szemléletmódok, vélemények és megközelítések létrejöttéhez vezethet, melyek feltárása, összehangolása, elfogadása – mindemellett, hogy komoly kihívást is jelent a pedagógus számára – nagymértékben hozzájárulhat az oktató-nevelő munka színvonalához, eredményességéhez. A körülöttünk lévő világ is színes, az ember pedig – mint a világ szerves része – szintén sokféle lehet. Mondhatni, hogy a diverzitás a digitális korban, ahol különböző innovatív pedagógiai módszerek, valamint egyre újabb és újabb online alapokra támaszkodó technológiák használata kerül a pedagógia látókörének középpontjába, szintén jelen van, sőt egyre határozottabb és hangsúlyosabb mértékben találkozhatunk vele. Mi, pedagógusok, sokféleképpen oktatjuk a sokféleségben egységes társadalmat. Az ingerkörnyezet gazdagodása a modern szemléletű pedagógiai módszerek velejárója kell, hogy legyen, így teremthetünk kedvező környezetet a diverzitás megnyilvánulásának és érvényesülésének.

A modern edukáció egyik legmeghatározóbb jellemzője minden kétséget kizáróan az interakció és annak minősége. A kommunikáció és a vita, az eszmecsere általában jelentős szerepet tölt be az oktatási folyamatban, de a multikulturális ismeretek elsajátításában az aktív kommunikáció funkciója még erőteljesebben kell, hogy érvényesüljön, ezért a jelenléte szinte nélkülözhetetlen. A különbözőségek, melyek a tanulói csoportokban több

szempontból is jelen vannak, akkor tudnak a felszínre kerülni leginkább, amikor teret biztosítunk az információcserének és a célravezető beszélgetéseknek. Arra viszont nagyon nagy szükség van, hogy „irányított” tanulási környezetben (is) történjen a kommunikációs kultúra és az interkulturális nevelés megalapozása. A különbözőségek találkozásánál tehát szükség van az adaptálódásra, a megfelelő nyelvi és nonverbális kommunikációra, az álláspontok közvetítésére, de ugyanakkor az adott kerettéma teljes körű és szakszerű átjárása érdekében is fontos lehet a pedagógusi közvetítés és facilitáció. A PI módszer támogatja, sőt feltételezi a kommunikációt egy-egy kérdés megválaszolása után vagy újráválaszolása előtt. Az aktív, célravezető együtt-gondolkodás folyamata akkor indulhat el, ha:

- véleményeket fogalmazzunk meg és közlünk a másikkal,
- együttesen dolgozunk azon, hogy megtaláljuk a kérdés valódi, helyes választát,
- kérdéseket teszünk fel a másiknak (és akár saját magunknak is) azért, hogy tisztábban lássuk a helyes válasz felé vezető utat,

- képesek vagyunk érvelni a saját igazunk mellett, de ugyanakkor nyitottak tudunk lenni a másik véleményének átgondolására és elfogadására,
- képesek vagyunk a hibákból, téves elgondolásokból megfelelő következtetéseket levonva megváltoztatni saját véleményünket.

A PI módszer a fentiekhez alkalmazkodó közeget képes létrehozni, s ezt tapasztaltuk már egyéb más tárgyak és témák kapcsán is (informatika, elektrotechnika stb.), sőt külföldi példák szólnak a nyelvtanulás terén elért eredményekről is.

Befejezésképpen összefoglaljuk a PI módszer általános folyamatát, mely a következő lépésekből áll:

1. kérdésfelvetés
2. gondolkodási idő
3. egyéni válaszadás (elektronikus szavazás)
4. vita, eszmecsere a tanulók közt (peer instruction)
5. csoportos válaszadás (előző kérdés újbóli megválaszolása)
6. visszacsatolás az oktató számára
7. a helyes válasz értelmezése, magyarázata

Természetesen némely összetevő tetszőleges jellegű (pl. az 5.), vagyis az adott kérdés minőségétől és a tanulók válaszaitól függően megfontolható a kihagyásuk. Megjegyzendő továbbá, hogy e módszer hatékonyságát számos egyéb tényező is befolyásolhatja, melyek ismertetésére itt és most területi korlátok miatt nem térhettünk ki.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Council of Europe. (2020). A Common European Framework of Reference for Language Learning, Teaching, Assessment (CEFR). Companion volume.
- Hatoss, A. (2004). A Model for Evaluating Textbooks. In *Babel* [online]. 2004, vol. 39, no. 2, pp. 25-32.
- Ilie, O-A. (2019). The Intercultural Competence. Developing Effective Intercultural Communication Skills. International Conference KNOWLEDGE-BASED ORGANIZATION 2019, XXV, (2). DOI: 10.2478/kbo-2019-0092.
- Európa Tanács. (2002). Közös Európai Referenciakeret: nyelvtanulás, nyelvtanítás, értékelés.
- Reisinger, I. (2009). International Tourism: Cultures and Behavior. Oxford: Elsevier.
- Slovenské národné stredisko pre ľudské práva. (2018). Rasizmus a xenofóbia medzi mladými ľuďmi na Slovensku. Výskumná správa.

